

ÖNARCKÉP ÉS LÉTFILOZÓFIA A PALOTAI ÁLMOK-BAN

„A csak álomban élő büszke tettnek

...

Vagyok királya, vagyok büszke höse...”

Ady: *Midász király sarja*

A Krúdy-életmű méltán elhíresült darabjai között az átlagosnál mostohább utókor jutott a *Palotai álmok*-nak. 1913-ban keletkezvén, eltűnt egy kissé a környező remeklések, legkivált *A vörös postakocsi* árnyékában. Nyilván ezzel is magyarázható, hogy negyedik kiadását csak nemrég, 1976-ban vehettük kézbe, s hogy a szakirodalom is inkább odavetett megjegyzések, semmint tüzetes elemzések formájában tudósít értékeiről. Csupán az egy Bori Imre a kivétel az újabb méltatók közül: *Fridolin és testvérei* c. könyve tizenkét oldalnyi figyelmet szentel a *Palotai álmok*-nak. A „megkapóan szép”, a „remekmű” minősítést könnyűszerrel elnyerte a kisregény majd mindenkitől (tán csak Szauder József szólott róla fanyarabban, nem lévén a főhősben a *Szindbád*-figura komplexitását), ám a lelkes kinyilatkoztatást érvek alig-alig dúcolták alá. Költőiségéről, némiképp egyhangú, de telten, megejtően zengő melankolikus lírájáról bizonyly Sötér István beszélt a legihletettebben, e poézis titka mégis feltáratlan mindmáig. A legtöbb analí-

zis kurtán romantikusnak itéli a művet, szemben velük Bori Imre nyomatékkal hangoztatja – hitünk szerint: túlhangsúlyozza – tagadhatatlanul létező realizmusát. Kételyek, bizonytalanságok, kellő fedezet nélküli állítások övezik ilyképpen a *Palotai álmok*-at, csak kevés fogódzót, megnyugtató eligazítást kínálva az olvasónak. Úgy találjuk – s vélekedésünket megpróbáljuk alátámasztani –, hogy a kisregény bizonyos szempontokból kivételes helyzetű a tizes évek termésében: álom és való, romantika és realizmus különös, varázsos egyensúlyában lebeg (a környező alkotásokban ritka ez a harmonikus kiegyenlítődés!), hangulati, esztétikai értékeit gyarapítja a szinte maradéktalanul egységes átformáltság, a benne kirajzolódó kettős önarckép és az egyszerű, de markáns vonásokkal vázolt létfilozófia pedig alkotáslélektani és korjellemző mozzanataival egyaránt roppant tanulságos. Csak kevés Krúdy-mű vall stilizáltan bár, s mégis oly egyértelműen, álorcát öltve bár, s mégis oly áttetszően szerzőjéről és a világról, mint a *Palotai álmok*.

Feltűnik mindenekelőtt, hogy a regény tere valóságos tér, ideje valóságos idő; a *Szindbád*-történetek delokalizáló és detemporizáló fogásainak látszólag nemigen lelhetni nyomát. Kitetszik egynémely utalásokból, hogy az egy-két héten átívelő história a század első és második évtizedének fordulóján játszódik, színhelye pedig a főváros és az álmok faluja, Várpalota. Szerzőnknek azonban gondja van arra is, hogy sem az idő, sem a tér ne maradjon meg pusztán a maga vaskos konkrétságá-

ban: a pontos körvonalakat minduntalan feloldja, s bevonja mindkettőt a sejtelmesség zománcával. Régi regényeket idézően hallgatja el az évet, amelyben története lepereg, Palotán csakúgy, mint Pesten folyvást a letűnt és a valóságos idő határán imbolygunk, múlt és jelen szüntelenül egymásba úszik, interferál; a falucska házai időtlenségbe rejteneznek, a táj Mátyás király, Csokonai és Himfy lépteire emlékszik. S a színhelyek valódisága sem maradéktalan. A fővárosból csupán egy ódon szálloda enteriőrje látszik, amelyet harangszó kapcsol a kinti világhoz, s Palotán sem kapunk realiztikus faluképet. Álomivá, meseszerűvé stilizálódik a környezet, egy-két sztereotip figurán kívül egyetlen – móríci értelemben – izig-vérig falusi szereplő sem bukkan elénk. S ez a kettős – konkrétumokba horgonyzott, egyszersmind az álomiban, az imagináriusban lebegtető – tér- és időszemlélet eszményi közeg a hősök s a bennük sarjadó létfilozófia számára.

„Nem Pesten történt, amit hallotok. / / Ott ily regényes dolgok nem történnek.” Bízvást citálhatjuk Petőfit a *Palotai álmok*-ról szólván, hiszen nem a fővárosban bomlik ki a történet a maga sokszínű romantikájával. „... az író vidéki emlékekkel terhessége” – ezt már Ady emlegette *A vörös postakocsi*-ről írott kritikájában – ezúttal is „olyan szép és csodás... mint a Krisztus-anyaság”, ámde itt egy percre sem ballaszt, hanem röptető szárny. A dunántúli falucska álmatag mitológiája nem Budapest lefokozását, érdektelenné tételét szolgálja,

hanem öntörvényű világot teremt, s karakterisztikus ellenpontként funkcionál. Két világ néz farkasszemet egymással a *Palotai álmok*-ban: az egyik csupán öreg szállodák jelenből kiesett lakóinak engedélyez meddő káprázatokat, a másik valósággá bűvöli a romantikát, és tettet is kínál képzelt helyett. A kisregény mintha ez utóbbi szintér primátusát igazolná, a látszat azonban csalékony. Ami létrejön, nem több pillanatnyi, törekeny egyensúlynál, az ábrándot folyvást megsemmisüléssel fenyegeti a való. Aláaknázott idill virágozik a *Palotai álmok* lapjain, az utak Pestről indulnak és Pestre visznek mind az Előhangban, mind a szerelmi történetben. A befejezés ironikus fintorral a fővárosban hagyja magára a hősöket és az olvasót, s a szituáció korántsem heppiendet idéz. A vidéken szőtt álmokat csaknem elhessentette a rideg és józan számítás, a „pesti vásár” tülekvése pedig csupán ódon hotelszobák félhomályos intermundiumaiban tűri meg a Péter Pál típusú fantasztákat, s ott is, ki tudja, meddig. Mégsem az illúziótlan, köznapi valóság, az ábrándokat minduntalan negligáló realitás győzelméről tudósít a kisregény: legalább annyira bizonyítja az álmok, a cselekvésbe torkolló romantika szükségét, létét, értékét és egyenrangúságát. Eszmény és valóság póluspárja tagadja bár egymást, meg nem semmisítheti. Diszszonanciájuk nyilvánvaló, mégis együtt kell létezniük. Viszonylag ritka ez a szimbiózis, kiegyenlítés a *Palotai álmok*-at megelőző egy-másfél évtizedben, s e kivételes helyzet is magyarázza a kisre-

gény kecses, arányos voltát s már-már zenei polifóniáját. Innen van, hogy tárgyasító, objektíváló törekvések és mélyről fakadó líra, leplezetlen önéletrajziság és játékos fikció, teljes azonosulás és distancírozó ironia szakadatlan egymásba tűnésének lehetünk szemtanúi, hogy végül is kibontakozzék a szerző életfilozófiája.

Erős tudatosság és megejtő művészség érvényesül a kisregény szerkesztésében, felépítésében. Az Előhang – akár a zeneművek nyitánya – megcsendíti már a legfőbb dallamokat: álmodó és babonás vidéki tájon járunk, felhangzik a magány, az ábrándozás, a szerelem és az ősz dicsérete, Csokonai és Himfy nevét idézi a nosztalgia, elénk lép – inkognitóban egyelőre – az ifjú pár, s helyükön vannak már oly szereplők és motívumok is, mint a hazalátogatás, a szökés, az állomásfőnök, sőt a majdan Péter Pál képzeletét megmozgató falusi úriasszony képe is elővillan egy hasonlatban. Csupa előrejelzés, finom és titkos belső összerímelés a *Palotai álmok*. Önarcképet rajzol mindjárt az Előhang is, hogy ennek legyen majd egyszerre lírai és ironizált hasonmása Péter Pál portréja. Tömény koncentrátuma a bevezető mindannak, ami felhangokban dús dallamívekké bontakozik utóbb, kiteljesedésre váró melódiafoszlányok zengenek ebben a – Jean Paul szavával – „mindenható fejezet”-ben, s a kisregény egésze egy modern, zenei fogantatású és hatású, az epika határait észrevehetően megtágító prózát teremt. Halkan, de intenzíven áradó muzsika hullámain ringatódzunk, időről időre – nem

csupán Szomory Dezső művészetét illetheti e kifejezés! – áriák, duettek, recitativok hangzanak föl az ős büvöletéről, az elmúlással viselős dunántúli tájról, a folyvást zúgó szél melankóliájáról, az álmodásról és a szerelemről. Melódiákkal teljes alkotás a *Palotai álmok!*

A kisregény kulcsát az Előhangban lelhetni meg. Nosztalgia és rezignáció tétovázik a nyitó kérdésekben („Vajon álmodnak-e még az emberek? És mit álmodnak?”), s Krúdy máris leüti ezzel a lírai alaphangot. Az egyes első személyben megszólaló narrátor testi valója nem vetül elénk, lelki habitusa annál inkább, hogy a méla tűnődések, az eszmények, vonzalmak és vallomások félreismerhetetlen önarcképet formázzanak. Maga Krúdy szólal meg az öszről zengő nagy tirádában, az ő nyugtalanságáról és hiányérzetéről hoz hírt a folytatás. Előbb csak az álmok és a velük azonosított álmodozás megléte a kétséges, utóbb már az ábrándok ihlette tettekké: a romantikáé. Megszűnt a lét tágassága, eltűntek a merész szélsőségek – hangzik a panasz –, az álom a cselekvés pótszerévé vált. Riasztó korszakváltást regisztrál a fájó vallomás, két, egymást mindenestül tagadó világ képét rajzolják ki markáns vonások. Egy hajdani – Csokonai, Himfy képviselte – regényesét, amely „tele volt romantikus cselekedetekkel”, hol „Az emberek a valóságban is regényesen éltek”, s ahol „A szerelem, amely egykor nagyon fontos dolog volt az emberi életben”, menlevelet adott bármi bolondériára. Szikkadt és érdektelen a jelen e teljesebb, fűszeresebb,

szabadabb világhoz képest: „A regényesség a valóságból visszahúzódott az érintetlen, titkos éjszakai álmokba, amint egykor az antik világ istenei elbujdostak a járatlan erdőségbe. Manapság mindenki józan, megfontolt. (...) A szerelem ... alig észrevehetően lappang a falusi kertek alatt. (...) Ma már csak álmaikban bolondoznak az emberek. Álmaikban követik el hőstetteiket, élük le a regényeket... Vége a romantikának.”

Fölösleges mondanunk: aligha csupán a *Palotai álmok* geneziséét magyarázzák e szavak; visszavilágítanak a *Szindbád*-novellák forrásvidékére is. S ahogy az „álombeli lovag” csodás események részesévé lehetett gyakorta, úgy jelennek meg itt, varázsütésre mintegy, a szökevény szerelmesek. Testet ölt az álom, a nagy nosztalgia, a letűnt időben aposztrofált és elbúcsúztatott romantika feltűnik hirtelen a térben, fittyet hányva a „józan, megfontolt” jelennek. Az ifjú pár tettere váltja az ábrándokat, élni merészeli a regényességet; eszmény volta máris kétségtelen. A valóság azonban, amelynek törvényeit megtagadták, szétzúzná a törékeny idillt. Rögvest úzóbe veszi a hitszegőket, ámde tüstént akadnak szövetségeseik is. A vidéket és a magányt oly igen kedvelő állomásfőnök, ki titkos irigységgel futni hagyja őket, s az író-narrátor, ki képzeletével a nyomukba szegődik. Ezen a ponton fordul át a kisregény a valóság dimenzióiból az áloméiba – hiszen az előzményeket már Krúdy álmodja meg –, álomba, amelynek gyökerei a valóságból táplálkoznak. Különös „behe-

lyettesítő” játék műve minden további fejezet, folyvást a reális és a képzeletbeli peremén egyensúlyozunk, állandósul az álom és a való interferenciája. Eltűnik a szubjektív önarckép, hogy helyébe lépjen az objektívált, ám Krúdy úgy tárgyiasítja és választja le hőjét önmagáról, hogy igazából erőteljesen és egzisztenciálisan azonosul vele: Péter Pál, az álomalak kölcsönbe kapja a szerző testi valóját, önéletrajzának számos elemét, vidéki rokonait és élményeit, személyiségjegyeit, nosztalgiáit és létfilozófiáját. A fikció a valóságra épül, a képzelet szülte játékot a meglévő és a megtörtént is indukálja.

Kicsoda hát a *Palotai álmok* főszereplője, Péter Pál? Lírai alakmás, hasonmás, Kemény Gábor kifejezésével: önarckép-alterego, de nevezhetnök – Rónay Györgytől kapva a szót – a szerző metaforájának is. Tejtestvére Szindbádnak és Rezeda Kázmérnak, mégsem azonos velük, noha szelíden és érzelmesen kallódik – Rezeda úr módján, akadnak szindbádos álmai („Volt fiatal király, kassai püspök, hajóskapitány a Dunán: amint már egy semmittevő álmodni szokta” stb.), s útnak indul maga is, hogy várt és nem várt kalandok essenek meg vele. Az eltérések azonban számosabbak; Péter Pál nem halovány kópiája amazoknak, alakja saját körvonalakkal rendelkezik. Más a sorsa is: jól kivehető fejlődésen megy át, s pályájának íve a tétlen sodródástól szuverén cselekvésig lendíti. Értékek hordozója már a passzivitásban is, hogy végül értékrementővé váljék, hirtelenül, de logikusan. Koránt-

sem meglepő, hogy inkább csak a mű elején részese-
sül Krúdy gyöngéd, megbocsátó iróniájából,
utóbb eltűnedeznek a csúfondáros hangok. Épp
ezért nem értjük, miért véli őt Rezeda Kázmér
„karikatúrájának” Bori Imre, miért hangsúlyozza
oly igen Péter Pál – állítólagos – dzsentroid vonása-
it, s miért kommentálja holmi „dzsentri-
előítéletek” meghazudtolásaként a lányszöktetés
gésztusát. Hitünk szerint Bori nem a megfelelő
égtájakon fürkészi Péter Pál rokonságát. Aligha a
Noszty Ferik, a Józsa Gyurik és a Jablonczay Iunio-
rok atyafiságához tartozik ő, sokkal inkább a Tö-
rök Gyula megírta Kender Pálokhoz avagy az Ady
emlegette Művész-széplelkekhez. Azokhoz, kik a
Gangesz partján álmodoztak déli verőn, kiknek
nagy harangvirág a szíve, az erejük pedig finom
remegésekben. Nem a dzsentriséget hangsúlyozta
Krúdy Péter Pálban, hanem a lélek arisztokratáját,
a kifinomultságot és az álmodozás képességét. Mo-
dern, a századelőről jól ismert figura az övé, a
tétlenségben kivirágzó színes ábrándjaival, a fantá-
zia ingyenc és morbid káprázataival. Mily jól illenek
reá is *A porban* főhősét minősítő szavak! „A szent
tehetetlenség, amely annyi gyönyörű álmodot hozott
neki, amely annyi szép cselekvéstől visszatartotta,
megülte egész lényét.” A „józan, megfontolt” (s
mint többször kitetszik: érdekhajhász) világban ez
a tüntető elvonultság és passzivitás erény is lehet:
jelzi a lélek igényét valami álmira, szebbre és
szabadabbra. Igaz ugyan, hogy maga Krúdy
mondja: ... Péter Pál egy nagy senki volt, és sem-

mit sem csinált” – ezt azonban aligha érti csak ironikusan. Valódi teendői Szindbádnak sem akadnak, s bár egy praktikus hivatalnokszemlélet szerfölkött szigorú konzekvenciákat vonhatna le a senkiségről mint létformáról, nagyobb az Ady Endre igazsága. Hősünk „társadalmi rangja” „tiszázhatatlan, ... állandóan a napidíjas és az Úristen között libegő”, „a társadalmon kívül bitangol”, így „a társadalom leghívebb reprezentálója” lehet.

Már csak azért sem véljük Péter Pált a dzsentri-mentalitás hordozójának, mert túlonúl sok ponton azonosulhat szerzőjével. Kölcsonveszi életkorát, októberi születését, a külsejét, mélabúra hangoltságát, palotai rokonait, szállodai életmódját – min-det fölsorolni ki győzné? Hajlanánk arra, hogy még egy szinte véletlenül elhullajtott női névnek is önéletrajzi jelentőséget tulajdonítsunk. Péter Pál hotelszobájának falán sok „csendes bánatot... hagyó” leánynevet húzott át „kegyetlenül” az ön. „Csupán egyetlen név volt a sor alján: Bella. Mel-lőle hiányzott a dátum, amikor végleg elhagyta volt szerelmesét...” Kár volna itt Krúdy első házassá-gának viszontagságait részleteznünk, hogy megál-lapíthassuk: nyilván nem merő véletlen ez az uta-lás. Mindenesetre föltehetjük: egy álmokban szű-kölködő kor bemutatásán kívül – sokszoros áttétel-lel persze! – a magánélet válságának is dokumentu-ma a *Palotai álmok*. S holott komplexitásban csak-ugyan nem vetekedhet velük, Péter Pál közvetle-nebb és realiztikusabb alakmás, mint Szindbád

vagy Rezeda Kázmér. Arcvonásai viszonylagos egyszerűségükben is fontosak és tanulságosak.

A mű kezdetén Péter Pál lágy, kényelmes és szerfölött önállótlan embernek tetszik. Olvasmányainak sugallataihoz és eszményének, Adamovics Pálnak a mintájához igazodnék, ámde valójában még az utánzásra sem bírja elszánni magát. Az ódon könyvek és folyóiratok a romantikus múlt bűvöletében marasztják, tettek helyett meddő álmokra serkentik csak egyelőre. S szintúgy képtelen felrázni még a tespedésből a rajongott nagybácsi, Adamovics példája is. Nincs itt terünk e virtuálisan létező s folyvást visszatérő rokon figura rop-pant érdekes alakjának és funkciójának elemzésére. Mindenesetre nem oszthatjuk a véleményt – Bori Imre a szerzője –, amely Adamovics Pált Alvinczi Eduárd karikatúrájának tételezi. Annyi azonban egy felületesebb vizsgálódás alapján is nyilvánvaló, hogy Adamovics, ez a mozgalmasan, szabadon, a maga törvényei szerint élő bohém Péter Pál egyelőre csak lappangó, cselekvésre váró énjének a kivetülése, s tárgyiasult szimbólumnak is tekinthetjük. A kisregény – egyebek között – azt a folyamatot ábrázolja, amelynek során Péter Pál fokozatosan leválik Adamovicsról, s eljut önnön létének, szuverén magatartásának definiálásáig. Hosszú utat kell bejárnia, s számos kísértéssel megküzdenie, hogy végül a maga múlt- és álometikájának jegyében cselekedjék, s elszöktesse Szekszti Juditot. Meg kell tapasztalnia mások létfilozófiáját, hogy a sajátjához eljuthasson, s merje is azt válasz-

tani. Péter Pál – a látszat így vallaná – mindig mások példájának és akaratának a függeléke, játékszer inkább, mint öntörvényű férfi. Nagyanyja, Radics Mária fölhívásának engedve utazik Palotára, kezd udvarolni Szekszti Juditnak, a színészek-től kapja a szöktetés ötletét stb. Pipogyasága mégis szünőfélben. Tulajdon, arisztokratikusan szép kezének bámulatától elérkezik a rokonszenves cselekedethez. Olvasmányai, bontakozó szerelme, a meggyőződéséért tizesztendőnyi bujdoklást vállaló lengyel herceg példája és Mirabeau szavai arra készítetik, hogy gyakorlattá is váltsa létfilozófiáját, végbe vigye a maga „forradalmát” és „szabadságharcát”; szembeszegülve Radics Mária erélyes tiltásával csakúgy, mint a színésznők kísértésével, csábító szirénhangjaival.

Három, karakteresre kivésett életfelfogás felel egymással a *Palotai álmok*-ban, s Krúdy nem hágy kétséget afelől, hogy kettő közülük – a felszín minden eltérése ellenére – egylényegű, s veszélyes konzekvenciákhoz, a szép harmóniák tagadásához vezet. „Az egész élet álom” – fogalmazza meg Péter Pál a maga és a Szekszti Judit filozófiáját a mű egyik legpoétikusabb jelenetében, hol egymásba tűnik a múlt, a táj s a kibimbózó szerelem –, „Nincsenek lehetetlenségek, minden álom beteljesül.” Csupán ők ketten vallják ezt, s csak kettejükben azonosul a látszat és a lényeg. Álarcos játékot űz köröttük mindenki más, a vonzó külszínnek riasztó belsőket rejtegetnek. A lélek finomságának és gazdagságának őrizője ez a filozófia, ez szólaltatja meg

az egymásnak rendeltség szívhangjait, csak ez ismeri el a mesék világot átalakító erejét. Az ábrándos Péter Pálnak csak az álmodó, áttetszően egyszerű, a színlelést, hazudozást visszautasító Judit lehet a méltó párja, kiben ölelkezik a megindítóan hamvas báj és a mesterkéletlen, ösztönös érzékiség, s ki valami ősi, elementáris kapcsolatban áll egy mágikus, babonás világgal. Kötésüket valóban a sors akarja. Fokozza e létfilozófia érvényét és jelentőségét, hogy cselekvésre, emberi és természetes magatartásra ösztökél, s hogy oly szorosan összekulcsolódik az elmúlás gondolatával. Élet és halál különös egybefüggését, állandó tözsomszédságát szemlélhetjük a *Palotai álmok*-ban. „Az őszi nap jelképezi igazán az emberi életet” – üti le az alaphangot az egyik nagy tiráda, s a mű egészét az elmúlás mint alapélmény színezi át. Ezt sugallja az ősz folytonos kultusza, a Bakony zúgása, ezt a gyakori utalások és előrejelzések. Péter Pál eleve a halálra, az elmúlásra hangolt ember, hotelszobájában – ha játékosan is – öngyilkossági terveket sző, s az életuntság motívumát viszi tovább Radics Mária elbeszélése apjának haláláról, a fekete lovas baljós feltűnése, az éjszaka riasztó hangjai, majd Szekszti Judit rossz álma, hogy valamennyi anticipáció összegeződjék Lehőcz Anna hirtelen távozásában. Nem feledhetjük: Pált és Juditot ez a halál hozza össze eltéphetetlen szövetségre, s az élet-álmom filozófiának az állandóan jelen lévő elmúlás kölcsönöz sejtelmes távlatokat.

Nem először, nem is utoljára bukkan föl Krúdy

művészetében ez a létélmény, ám csak kevésszer szembesül oly plasztikusan más életfelfogásokkal, mint éppen itt. „Az egész élet álom” törékeny filozófiája meg kell hogy ütközzék Radics Mária és a színészek sokkal pragmatikusabb és brutálisabb véleményével, hogy bizonyítsa teherbírását és életképességét. Radics Mária, ki kezdetben (kevés jóhiszeműséggel) házassági plánumokat szövöget, majd hozomány híján hallani sem akar már a frigyről, ezt a tömör szentenciát vágja unokája fejéhez: „Az embernek az egyetlen célja az életben a vagyonszerzés.” Péter Pál filozófiája azonban kiállja a próbát: nagyobb az ő rokonsága Judittal, hogysen a haszonlesés rútsága toladokjék közébük. Előbb csak szóban lázad a nagyanyai felfogás ellen, hogy a tettek se maradjanak el utóbb.

Nehezebb már ellenállnia a színészfilozófia csábításainak, holott mindig ambivalens érzések közt hányódik Trudai Kamilláék körében, s bajos volna eldönteni, a viszolygás vagy a vonzalom sejtelmei erősebbek-e. Végezetül el tud már szakadni tőlük, pedig a kísértés rendkívüli, kivált a Fátyol Erzsi kínálta kalandé és érzékiségé. (Ez utóbbi dámában különben tüstént fölismerhetni a századforduló démonát, a szecesszió elhíresítette „femme fatale”-t.) A nagyvilág, egy veszélyes és amorális élet szirénhangjai szólalnak meg a két művésznő filozófiájában, s Pálnak meg kell éreznie, hogy játékszerre válnék, ha föladná a magáét. Van lirája, vannak álmái a művészvilágnak is, ámde szeszélyes és veszélyes képzelgések ezek. Trudaiék az élethazug-

ság, a létformává vált szerep képviselői, bábnak, színpadi kelléknek véli önzésük a többieket. Kamilla szerint „Annyit se ér az egész élet, mint a lyukas hídra hullott garas”, nem ok nélkül hirdeti tehát, „Az élet véletlenségek játéka”, örök rögtönzés, s hivatkozik Nietzschére: „Nincs a világon sem bűn, sem erény. (...) Azok a legokosabb emberek, akik azt cselekszik mindig, ami jólesik. A többi mellékes.” E ponton érzi meg először a maga ideáljának, álmofilozófiájának mérhetetlen fölényét „Romanov” Péter Pál, s tétovázva bár, de válaszol: „Asszonyom, (...) minden ember úgy él, ahogy tud. Azt vélem, hogy vele születik az emberrel némely dolgoknak a szeretete vagy nemszeretemje. Én például az arisztokratikus magányt, csöndes garçonszállásomat az Andrássy út villanegyedén többre becsülöm a világ minden multságánál. Szeretem a finom műkincseket, a ritka könyveket...” A finnyás igényesség, az emberség szava üzen hadat itt a kérkedő amoralitásnak, s hősünknek később azt is tapasztalnia kell, hogy – bármint vélekedjenek is egymásról – Kamilla és Radics Mária titkos szövetségesek valójában. Mindketten elszakítanak Judittól, egyikük a vagyon hiánya, másikuk a leány álomi egyszerűsége okán. Hasztalan lép eztán a színre Fátyol Erzsébet is, Péter Pál ellenáll a lényéből sugárzó érzékiség hívásának. Az álmó megvédi jogait, nyilvánvaló már a három életfilozófia értékrendje.

Fortélyos művészettel megkomponált regény a *Palotai álmok*. Nem a voltaképpeni mag (a furcsán

végződő nősítési história) az igazán érdekes benne, hanem ami köréje épült. A hangulatok játéka, a múlt-, a vidék- és a szerelemnosztalgia, egy jellem kikristályosodása és a három létfelfogás összeszikkasztása. Rónay György gondolatát idézve: itt is helyet cserélt a fő- és a melléktéma, akár a negyedik *Szindbád*-utazásban. Mennyire más volt még ez a viszony például az *Andráscsik örökösé*-ben! Amott a hagyatékért vívott harc és a hozományvadászat vitte a főszólamot, s a hozzájuk itt-ott csatlakozó finom hangulatok és leírások valóban mellékesnek bizonyultak: csupán a könnyen eltávolítható díszítmények, gipszstukkók szerepe juthatott nekik.

Korántsem érezhetjük teljesnek elemzésünket. Nem jutott terünk például „az élet utánozza az irodalmat” nagyon századelős gondolatának vizsgálatára, kényszerűen elmaradt a mű – életérzésekben, hangulatokban, tájleírásokban, Szekszti Judit csupa dekorativitás álmában tetet öltő – csillogó szecessziójának analízise s még ezernyi más.

Egy nagy hiányérzet és nyugtalan nosztalgia regénye a *Palotai álmok*. A befejezés tanúsága szerint a két szökevény aligha leli meg a Senki szigetét. Függetlenül ettől, sőt éppen ezért is, szépen illenek a műre Babits közismert sorai:

„Az álmok síkos gyöngyeit
szorítsd, ki únod a valót:
hímezz belőlük
fázó lelkedre gyöngyös takarót.”
(*Húnyt szemmel*)

IRODALOM

Ady Endre: *Krúdy Gyula könyve*. Ady: *Az irodalomról*. Bp. 1961.

Barta András utószava *Az aranybánya* c. kötetben. Bp. 1960.

Bori Imre: *Fridolin és testvérei*. Újvidék, 1976.

Katona Béla: *Krúdy Gyula pályakezdése*. Bp. 1971.

Kemény Gábor: *Alakmások és önarcképek Krúdy prózájában*. Filológiai Közlöny 1975/4. 434–443.

Lämmert, Eberhard: *Az előreutalások. Strukturálisizmus*. Bp. é. n. II.

Rónay György elemzése *A hidon* c. Szindbád-novelláról. A *Miért szép?* c. kötetben. Bp. 1975.

Sötér István: *Tisztuló tükrök*. Bp. 1966. 152–180.

Szabó Ede: *Krúdy Gyula alkotásai és vallomásai tükrében*. Bp. 1970.

Szauder József: *A romantika útján*. Bp. 1961.

Szij Rezső: *Krúdy Gyula és Várpalota*. Életünk 1964. I. 97–110.